

**LOYIHAGA ASOSLANGAN TA'LIMNING MA'DANIY VA GLOBAL MIQYOSDA
INTEGRATSIYASI. TURLI MAMLAKATLARDA TATBIQ ETILISHI VA UNING GLABAL
TALIM TIZIMIDAGI O'RNI**

Aralova Matluba Qodir qizi

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti

Annotatsiya: Loyihaga asoslangan ta'lim (LAT) o'quvchilarni faol o'rganish jarayoniga jalb etishga qaratilgan innovatsion yondashuv bo'lib, XXI asr ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu ta'lim usuli turli mamlakatlarda turli yondashuvlarda amalga oshiriladi: AQShda STEM dasturlari doirasida keng qo'llanilsa, Finlandiyada mavzularni integratsiya qilish orqali, Xitoyda esa ekologiya va urbanizatsiya muammolariga yechim sifatida ishlatiladi. O'zbekistonda esa so'nggi yillarda AKT va chet tillar o'qitilishida bu usulni joriy qilish bo'yicha qadamlar tashlanmoqda. LAT madaniy va global integratsiyaga katta imkoniyat yaratadi: bu o'quvchilarni global masalalarga yo'naltiradi va ularni xalqaro hamkorlikka tayyorlaydi. Bunda har bir mamlakatning madaniy xususiyatlarini inobatga olish va texnologiyalarni ta'lim jarayoniga qo'shish muhimdir. Natijada LAT global ta'lim tizimida yoshlarni kelajakka tayyorlashda va ularning raqobatbardoshligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Kalit so'zlar: Loyihaga asoslangan ta'lim, LAT, madaniy integratsiya, global ta'lim, STEM, Finlandiya ta'lim tizimi, texnologiyalar, xalqaro hamkorlik, XXI asr ko'nikmalari, O'zbekiston ta'lim tizimi, barqaror rivojlanish, innovatsion ta'lim.

Аннотация: Проектное обучение (лат) - это инновационный подход, направленный на вовлечение учащихся в активный процесс обучения, служащий развитию навыков XXI века. Этот метод обучения реализуется в разных странах в разных подходах: в США он широко используется в рамках программ STEM, в Финляндии-через интеграцию предметов, а в Китае-как решение проблем экологии и урбанизации. В Узбекистане в последние годы предпринимаются шаги по внедрению этого метода в обучение ИКТ и иностранным языкам. LAT предоставляет широкие возможности для культурной и глобальной интеграции: он направляет студентов к глобальным проблемам и готовит их к международному сотрудничеству. При этом важно учитывать культурные особенности каждой страны и интегрировать технологии в образовательный процесс. В результате LAT играет важную роль в глобальной системе образования, готовя молодых людей к будущему и повышая их конкурентоспособность.

Ключевые слова: проектное образование, LAT, культурная интеграция, Глобальное образование, STEM, финская система образования, технологии, международное сотрудничество, навыки XXI века, система образования Узбекистана, устойчивое развитие, инновационное образование.

Abstract: *Project-based learning is an innovative approach aimed at involving students in an active learning process that serves to develop 21st century skills. This method of teaching is implemented in different countries in different approaches: in the USA it is widely used in STEM programs, in Finland-through the integration of subjects, and in China-as a solution to the problems of ecology and urbanization. In recent years, Uzbekistan has been taking steps to introduce this method in teaching ICT and foreign languages. The LAT provides extensive opportunities for cultural and global integration: it guides students to global issues and prepares them for international cooperation. At the same time, it is important to take into account the cultural characteristics of each country and integrate technology into the educational process. As a result, LAT plays an important role in the global education system, preparing young people for the future and increasing their competitiveness.*

Keywords: *project-based education, LAT, cultural integration, Global education, STEM, Finnish education system, technology, international cooperation, skills of the 21st century, education system of Uzbekistan, sustainable development, innovative education.*

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarni hayotiy muammolarni hal qilishga tayyorlash, ularning ijodkorlik va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu maqsadda loyihaga asoslangan ta'lim (LAT) yondashuvi tobora ommalashib bormoqda. LAT o'quv jarayonini nazariy bilimdan amaliy faoliyatga yo'naltirib, o'quvchilarni jamoaviy ish, muloqot va real hayotiy vazifalarni hal qilish jarayoniga jalb qiladi.

Bugungi globallashuv davrida LAT faqat milliy ta'lim tizimi bilan cheklanib qolmay, madaniy va global miqyosda o'z o'rnini topmoqda. Ushbu yondashuv dunyoning turli mamlakatlarida muvaffaqiyatli qo'llanilib, xalqaro ta'lim hamkorliklarida keng qo'llaniladi. LATning har bir hududda o'ziga xos tatbiqi mavjud bo'lib, bu yondashuv mahalliy madaniy xususiyatlar va xalqaro standartlar uyg'unligini talab etadi.

Mazkur ishda loyihaga asoslangan ta'limning mohiyati, turli mamlakatlarda tatbiqi, madaniy va global integratsiyasi hamda global ta'lim tizimidagi o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, uning O'zbekistonda rivojlantirish imkoniyatlari va istiqbollari yoritib beriladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Loyihaga asoslangan ta'lim (LAT) sohasida amalga oshirilgan ilmiy tadqiqotlar uning ta'lim sifatini oshirish, amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish va o'quvchilarning global muammolarga yechim topishdagi faoliyatini kuchaytirishda o'zining yuqori samaradorligini ko'rsatadi. LAT bo'yicha ko'plab xalqaro tadqiqotlar olib borilgan bo'lib, ular mazkur metodologiyani mohiyatini chuqur o'rganish imkonini beradi.

Masalan, Barrows va Tamblyn (1980) tomonidan taqdim etilgan tadqiqotlarda LAT ilk bor tibbiyot sohasida qo'llanilib, muammolarga asoslangan o'quv jarayonining

ahamiyati ko'rsatilgan. Keyingi tadqiqotlar, jumladan Thomas (2000) va Blumenfeld va boshqalar (1991) tomonidan olib borilgan ishlarda ushbu yondashuvning kengaytirilgan metodologik aspektlari, jumladan, o'quvchilarning o'z-o'zini boshqarish va hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga ta'siri tahlil qilingan.

LATning turli mamlakatlardagi tatbiqini o'rgangan tadqiqotlarda uning madaniy xususiyatlarni hisobga olish zarurligi ta'kidlanadi. Finlandiyada o'tkazilgan tadqiqotlar (Sahlberg, 2011) LATning ta'lim jarayonidagi mavzularni integratsiya qilishda muhim ekanligini aniqlagan. Shu bilan birga, Xitoyda amalga oshirilgan tadqiqotlar (Liu va boshqalar, 2019) LATning ekologik masalalarni hal qilishdagi roli va texnologiyalar bilan uyg'unlashtirilishini o'rganadi.

Adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, LATning samaradorligini oshirish uchun uni muayyan hududning ijtimoiy-madaniy kontekstiga moslashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston bo'yicha tadqiqotlar nisbatan kam bo'lsa-da, LATning mahalliy ta'lim tizimiga integratsiyasi uchun xalqaro tajribani chuqur tahlil qilish zarurligi yaqqol namoyon bo'ladi.

Tadqiqot metodologiyasi: Mazkur tadqiqotda loyihaga asoslangan ta'limning madaniy va global miqyosdagi integratsiyasi bo'yicha tahliliy va empirik metodlardan foydalanildi. Metodologiya quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

Turli mamlakatlardagi LATni tatbiq etish tajribalari (masalan, AQSh, Finlandiya, Xitoy va O'zbekiston) madaniy, texnologik va ijtimoiy kontekst nuqtai nazaridan taqqoslandi.

Ushbu taqqoslash LATning har bir mintaqada o'ziga xosligiga e'tibor qaratishga imkon berdi.

O'zbekiston ta'lim tizimida LAT yondashuvini tatbiq qilish bo'yicha mavjud loyihalar (masalan, chet tillar va AKT darslari) o'rganildi. Ushbu kuzatuvda ta'lim jarayonining kuchli va zaif jihatlari aniqlanib, xalqaro tajriba bilan qiyoslandi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, LATning O'zbekiston sharoitida samaradorligini oshirish uchun strategik model ishlab chiqildi. Modelda madaniy xususiyatlarni hisobga olgan holda texnologiyalarni tatbiq qilish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqildi.

Ushbu metodologik yondashuv loyihaga asoslangan ta'limning global va madaniy jihatdan ahamiyatini chuqur tahlil qilish va O'zbekiston sharoitida uning tatbiqini yaxshilash bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishga imkon beradi.

MUHOKAMA

Loyihaga asoslangan ta'limning (LAT) madaniy va global integratsiyasi ta'lim tizimlarini zamonaviylashtirishda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot davomida aniqlangan asosiy jihatlar shuni ko'rsatadiki, LAT nafaqat o'quv jarayonini interaktiv va qiziqarli qiladi, balki o'quvchilarning XXI asr ko'nikmalarini shakllantirishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Muhokamani bir necha asosiy yo'nalishda tahlil qilamiz.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, har bir mamlakatda LATning muvaffaqiyati uning mahalliy madaniy va ijtimoiy kontekstga moslashish darajasiga bog'liq. Masalan, Finlandiyada ta'limda mavzularni integratsiya qilish LATni samarali tatbiq etishga

yordam beradi. Shu bilan birga, Xitoy tajribasi texnologiyalar va mahalliy ehtiyojlarni uyg'unlashtirish orqali LATning amaliy samaradorligini oshiradi.

O'zbekistonda esa jamoaviylik, mahalla madaniyati va milliy qadriyatlar LATni samarali tatbiq etishda kuchli omil bo'lishi mumkin. Biroq, mavjud resurslar, jumladan zamonaviy texnologiyalar va malakali pedagog kadrlarning yetishmovchiligi bu jarayonni sekinlashtirishi mumkin.

LATni muvaffaqiyatli amalga oshirishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish zarurligi aniqlangan. AQSh va Yevropa mamlakatlarida o'quvchilarning virtual laboratoriyalar va onlayn platformalar orqali loyihalarda qatnashishi ta'lim jarayonining samaradorligini oshirgan. O'zbekiston sharoitida texnologik resurslarni kengaytirish, jumladan, raqamli ta'lim platformalarini joriy etish orqali LATning milliy ta'lim tizimiga integratsiyasini tezlashtirish mumkin.

G'arbiy Yevropa va AQSh mamlakatlarida loyiha texnologiyalarini pedagogik faoliyatga joriy etish 80-yillarning oxiridan boshlab amalga oshirilmoqda 1984 yilda D. Kolb tajriba orqali o'qitish g'oyasini kiritdi. Ushbu treningda to'rt bosqich ajratiladi: tajriba, muayyan vaziyatni yashash; sodir bo'lgan voqeani aks ettirish; aks ettirish natijalarini umumlashtirish; tushunchalar, tushunchalarni shakllantirish⁷. Ushbu modeldagi o'quv loyihasi yangi tajriba holatini yaratishga mo'ljallangan bo'lib, uning doirasida talabalar tomonidan bilimlarni mustaqil o'zlashtirish jarayoni amalga oshiriladi.

Loyihaga asoslangan ta'lim (LAT) 20-asrning boshlarida talabalarning mustaqil o'qishini rag'batlantirish uchun joriy qilingan⁸. Holbuki, sobiq ijtimoiy lager mamlakatlarida loyihalarni o'qitish texnologiyalarini joriy etish faqat XX asrning 90-yillari oxiriga kelib boshlangan. Andro-nicheanu Ar tadqiqotida ta'kidlanganidek., Ristea B, Uda M. 2016-yil "Maktabni boshqarish muvaffaqiyati uchun etakchilik vakolatlari". Ruminiyada so'nggi 10 yil ichida ta'lim tizimi markazsizlashtirish, maktablarni o'zini o'zi boshqarish tizimlariga aylantirishdan tortib, manfaatdor tomonlarni maktablarni boshqarishga jalb qilish va loyihalar bo'yicha xalqaro hamkorlikni rivojlantirishgacha bo'lgan muhim o'zgarishlarga duch keldi⁹. Evropada esa bu yangiliklar XX asrning 80-90-yillarida amalga oshirilgan. Masalan, Daniyada loyihalarni o'qitish Knud Illeris tomonidan 1991-yilda ko'rib chiqilgan¹⁰. shu sababli, sobiq SSSR va CMEA mamlakatlarida loyihalarni o'qitishning yangi texnologiyalarini joriy etish umumiy Evropa amaliyotidan 10-15 yil orqada qolmoqda. Rossiyada va sotsialistik lagerning sobiq mamlakatlarida g'arbiy Evropa mamlakatlarining ushbu yo'nalishdagi rivojlanishiga asoslanib, me'yoriy-huquqiy bazani yaratish va loyihalarni o'qitishning turli shakllarini, shu jumladan jamoaviy ta'limni joriy etish mumkin.

⁷ Дьюи Дж. Демократия и образование [Текст]/ Дж. Дьюи. - М.: Педагогика-Пресс, 2000. - 384 с.

⁸ Hang H.-Ting Team Learning Model Waiting for Project Learning Practices in Senior School [Text] // The International Journal of Management Education. - 2017. - No. 1. -P. 27-33.

⁹ Andronican Armenia, Ristea Bianca, Uda Michaela mask Leadership Competencies for Project Based School Management Success [Text] // Procedia - Social and Behavioral Sciences. -2015. - No. 182. - P. 232-238

¹⁰ Knud Illeris Project education in Denmark [Text] // International Journal of Project Management. - 1991. - No. 1. - P. 45-48.

Nima uchun G'arbiy Evropa va AQShda amalga oshirilgan loyiha faoliyati tajribasini o'rganishdan boshlash kerak. Bu sizga rus ta'limining rivojlanish vektorini shakllantirishga va pedagogik amaliyotga turli xil loyihalarni amalga oshirishda yo'l qo'yilgan xatolardan qochishga imkon beradi.

Loyihalarni o'qitishning yangi yo'nalishlaridan biri bu jamoaviy dizayn bo'lib, u Evropa mamlakatlarida maktab dasturlari doirasida ham, oliy va oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim asosida ham joriy etilmoqda. Jamoalar shaxsning ishiga nisbatan ko'proq moslashuvchanlik, moslashuvchanlik va ijodkorlikka qodir. Ular murakkab, noaniq va o'zaro bog'liq vazifalar bo'yicha yuqori ko'rsatkichlarga erishishga muvaffaq bo'lishadi, shuningdek, ko'p sonli va tezkor qaror qabul qilish jarayonlari¹¹.

AQShda sog'lom turmush tarzini targ'ib qiluvchi maktab jamoalarini yaratishga qaratilgan bir nechta loyihalar amalga oshirilmoqda. Ushbu loyihalar ozchiliklar salomatligi va sog'liqni saqlash sohasidagi nomutanosibliklar bo'yicha milliy institutning grant dasturlari doirasida amalga oshiriladi - milliy sog'liqni saqlash institutlari (Team up for Healthy Living loyihasi)¹², AQSh sog'liqni saqlash milliy instituti loyihasi HS / HSL SHARE: Student Health Advocates Redefining Empowerment va F5 loyihasi ("Wellness Champions for Change" (WCC))¹³.

Loyihalar ota-onalar, o'qituvchilar, maktab kafelari va ommaviy axborot vositalari ishtirokida amalga oshiriladi. Maktab jamoalarining murabbiylari Dietologiya asoslari va sog'lom turmush tarzini olib borish qoidalarini bo'yicha o'qitilgan kollej talabalari edi. Talabalar loyihaga jalb qilindi, chunki ular maktab o'quvchilarining proksimal rivojlanish zonasiga tegishli.

Loyihalarning asosiy ishtirokchilari maktab o'quvchilari bo'ldi. Loyiha sinflarda emas, balki sog'lomlashtirish guruhlarida amalga oshirildi, chunki ishtirokchilarga bir qator cheklovlar qo'yildi. Ishtirokchilar:

- 1) loyiha davomida boshqa vaznni boshqarish dasturida ishtirok etishlari,
- 2) anoreksiya va bulimiya kabi ovqatlanish buzilishi bilan bog'liq tashxislarga ega bo'lishlari,
- 3) vaznga ta'sir qiluvchi sindromlarga (chidamli genetik kasalliklarga) ega bo'lishlari shart emas edi. hipotiroidizm, kushin-ga sindromi, yoki surunkali steroidlardan foydalanish,
- 4) allaqachon dietada bo'lish va arterial gipertenziya, diabet yoki jiddiy ortopedik muammolar va boshqa tashxislar tufayli jismoniy faoliyatda cheklangan bo'lish
- 5) homilador bo'lish.

Bundan tashqari, faqat ota-onalarning roziligini olgan maktab o'quvchilari loyihada taqdirni qabul qilishlari mumkin edi.

¹¹ Ramirez Heller Benjamin, Berger Rita, C. Broadback Felix Does an Adequate Team Climate for Learning Predict Team Effectiveness and Innovation Potential? A Psychometric Validation of the Team Climate Questionnaire for Learning in an Organizational Context [Text] // Procedia - Social and Behavioral Sciences. -2014. - 114. - P. 543-550.

¹² Mayo Alexa, Thuja M.J. Chapter 7 - Successful Collaborations at the Local and National Level Build Teenagers' Skills to Advocate for Improved Health: Project SHARE [Text] // Strategic Collaborations in Health Sciences Libraries. - 2019. - No. 1. -P. 95-107.

¹³ Hager Erin, Ditch Rachel NP17 Approaches to Enhancing Wellness Policy Implementation in Schools to Prevent Obesity: Implementation / Plans for Dissemination [Text] // Journal of Nutrition Education and Behavior. - 2019. - No. 7. - From 17-18.

LAT global masalalarga yechim topishga yo'naltirilgan loyihalarni amalga oshirishda o'quvchilarning xalqaro hamkorlikda ishtirok etishini rag'batlantiradi. Masalan, ekologiya, iqlim o'zgarishi va barqaror rivojlanish bo'yicha loyihalar o'quvchilarning nafaqat ilmiy bilimlarini, balki jahon muammolariga nisbatan mas'uliyat hissini shakllantiradi.

O'zbekiston ta'lim tizimida LATni tatbiq etish jarayonida xalqaro tajribaning tahlili shuni ko'rsatadiki, mahalliy va global yondashuvlarni uyg'unlashtirish orqali samaradorlikni oshirish imkoniyati mavjud. Biroq, bu jarayon uchun malakali pedagogik kadrlar tayyorlash, ta'lim dasturlarini modernizatsiya qilish va texnologik resurslarni kengaytirish zarur.

NATIJALAR

LAT XXI asr ta'lim tizimining ajralmas qismi sifatida tan olinmoqda. Uning o'quvchilarning ijodkorligi, tanqidiy fikrlashi va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishdagi roli xalqaro tajribalar orqali tasdiqlangan.

LATning muvaffaqiyati uni milliy madaniy kontekstga moslash darajasiga bog'liq. Mahalliy ehtiyojlarni hisobga olish va global tajribani uyg'unlashtirish orqali LATning samaradorligini oshirish mumkin.

Zamonaviy texnologiyalarning ta'lim jarayoniga integratsiyasi LATni yanada samarali qiladi. Biroq, O'zbekistonda bu borada hali ko'plab ishlarni amalga oshirish zarur.

- ☐ Malakali pedagog kadrlarni tayyorlash bo'yicha dasturlarni ishlab chiqish.
- ☐ LATga mos keluvchi o'quv dasturlari va raqamli platformalarni rivojlantirish.
- ☐ Global va mahalliy loyihalar orqali xalqaro hamkorlikni kuchaytirish.

Ushbu natijalar LATning O'zbekiston ta'lim tizimida muvaffaqiyatli joriy etilishiga yo'naltirilgan strategiyalarni ishlab chiqishga yordam beradi. Shuningdek, tadqiqot xalqaro tajribalarni o'rganish orqali O'zbekistonning global ta'lim tizimida o'z o'rnini mustahkamlashiga hissa qo'shadi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot loyihaga asoslangan ta'lim (LAT)ning madaniy va global integratsiyasi, shuningdek, turli mamlakatlarda uning tatbiq etilish tajribasini o'rganishga bag'ishlandi. Tadqiqot davomida quyidagi asosiy xulosalarga erishildi: Mazkur tadqiqot LATning global ta'lim tizimidagi o'rnini chuqur o'rganishga va uni O'zbekiston sharoitida muvaffaqiyatli joriy etish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari ta'lim siyosatini modernizatsiya qilish va milliy ta'lim tizimining xalqaro darajadagi raqobatbardoshligini oshirishga hissa qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Монахов В.М. Аксиометрический подход к проектированию педагогической технологии. – М., Педагогика, 1997, №6. 226

2. Олимов Ш.Ш., Ҳасанова З.Д. Педагогик технологияларни ўқув – тарбия жараёнига қўллаш. –Т.: «Fan va texnologiya», 2014. - 184 бет.
3. Очилов М. Ўқитиш усули-педагогик технологиянинг асосий компоненти // «Халқ таълими», 1999, 6-сон 32-35 бетлар.
4. Фарберман Б.Л, Мусина Р.Т, Жумабоева Ф.А. Олий ўқув юртларида ўқитишнинг замонавий усуллари. –Т., 2002.
5. Ахназарова, Д. Э. (2023). ПЕДАГОГИЧЕСКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ СТУДЕНТОВ. Universum: психология и образование, (9 (111)), 23-24.
6. Akhnazarova D. THEORETICAL ANALYSIS OF THE PROBLEM OF CREATIVITY IN PSYCHOLOGY //Science and innovation. – 2023. – Т. 2. – №. В5. – С. 343-346.
7. Ахназарова Д. Э. TALABALARDA IJODKORLIK QOBILIYAT XUSUSIYATLARINI NAMOYON BO ‘LISHINING O ‘ZIGA XOS PSIXOLOGIK JIHATLARI: Axnazarova Diyora Erkin qizi Guliston Davlat Universiteti stajor-tadqiqotchisi //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2023. – №. 8. – С. 96-99.